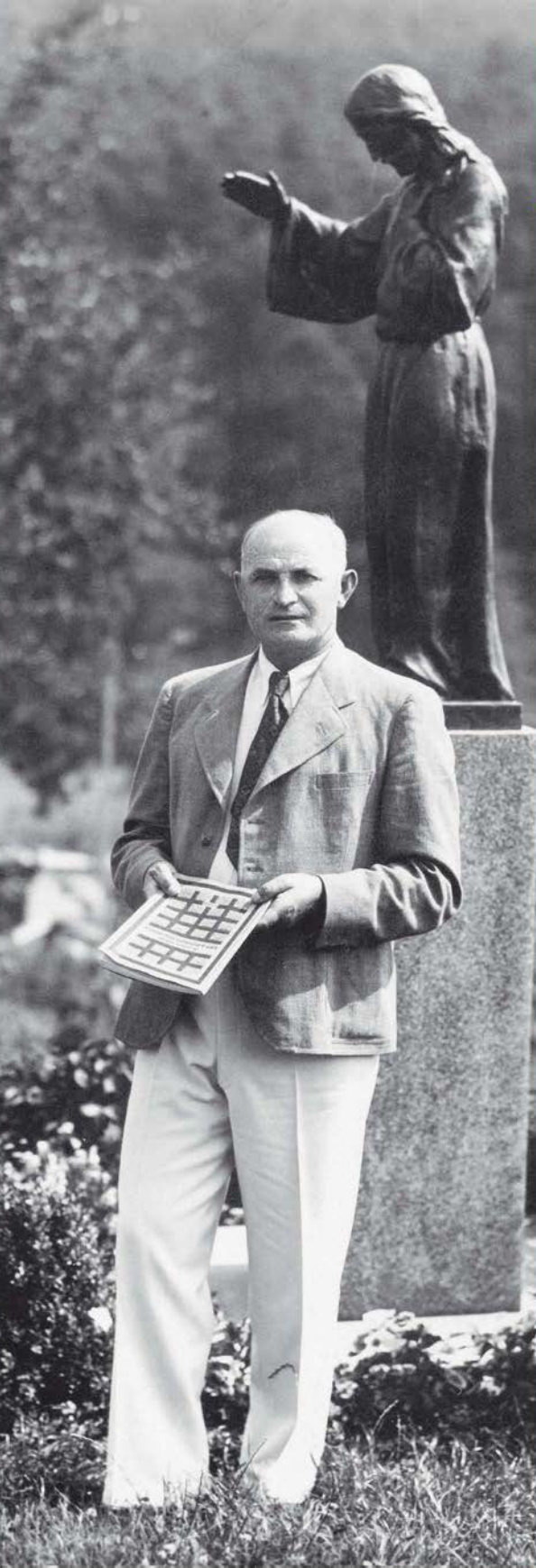

Martin Šulc /
Ivana Šulcová

Životní příběh Jana Mikoláška

*Pravda
o slavném
českém léčiteli*

Mladá
fronta

Životní příběh Jana Mikoláška

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Martin Šulc, Ivana Šulcová

Životní příběh Jana Mikoláška – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

**Životní příběh
Jana Mikoláška**

Martin Šulc /
Ivana Šulcová

Životní
příběh
Jana
Mikoláška

*Pravda
o slavném
českém léčiteli*

Mladá fronta

Text © Martin Šulc, Ivana Šulcová, 2020

Fotografie na obálce © archiv M. Šulce, 2020

Filmové fotografie na přebalu © Marlene Film Production s.r.o.,
2020

ISBN 978-80-204-5539-0 tištěná kniha

ISBN 978-80-204-5792-9 ePub

ISBN 978-80-204-5794-3 Mobi

ISBN 978-80-204-5793-6 PDF

Předmluva

Jan Mikolášek byl svého času známý český bylinář. Domníval se, že má výjimečný dar od Boha poznat z lidské moči, jaké má člověk zdravotní neduhy, a podle toho mu z bylinek připravit léčebnou směs. Z pěstitele zeleniny a aranžéra květinových věnců se vypracoval na nejznámějšího přírodního léčitele v Československu. Za svůj život nasbíral mnoho přezdívek. Říkali mu „zázračný lékař“ nebo také „šarlatán“. Pro novináře byl „lidový léčitel“, ovšem někdy i „mastičkář a poberta“. Sám se považoval za zahradníka a bylináře, respektive za přírodního lékaře.

Více jak půl století pomáhal lidem k uzdravení a mezi bylinami prožil celý svůj život. Když Jan Mikolášek s bylinkařením začínal, panoval císař František Josef I., silnice byly často jen z udusané hlíny a místo aut je brázdily koňské povozy. Když se svým léčitelstvím končil, Američané stanuli již po páté na Měsíci. Setkal se s vládnoucími Habsburky i s dělnickými prezidenty.

Prokazatelně pomohl mnoha lidem – ať už určením správné diagnózy, namícháním bylinné směsi, nebo penězi a dobrou radou. V léčitelských začátcích byl ochoten cestovat desítky kilometrů za nemajetným chudákem, který pro nemoc nedokázal vstát z postele. Pomohl svými metodami vyléčit tisíce nemocných, ačkoliv mohlo jít v některých případech o placebo efekt. Celou svoji léčitelskou kariéru se snažil obhajovat své nadání a pro ostrá slovíčka nechodil daleko.

Pacienti čekali hodiny v zimě, aby jim mohl věnovat pět minut svého času, zatímco jiní horlivě sepisovali na Mikoláška udání. Kořeny této nenávisti spočívaly v jeho

impulzivní povaze, vysokých výdělcích a ve vlastní bylinářské činnosti, poněkud záhadné a nesrozumitelné pro většinu prostých obyvatel. Mezi tradiční nepřátele patřila i státní moc a jí podřízený tisk, kde se občas za své léčitelské metody stával terčem posměchu.

Přesto nikdy neměl nouzi o početnou klientelu. Přátelil se s vlivnými a slavnými lidmi, což zvyšovalo lesk jeho jména. Mnozí ho považovali za autoritu. Obdiv veřejnosti si patřičně užíval.

Mikolášek říkával: „Léčil jsem ministry, vysoké duchovní hodnostáře, generály, univerzitní profesory, slavné herce, hudební skladatele, vědce, spisovatele. V nemoci jsou si všichni rovni. V jiném smyslu je nemoc nejbezpečnější cesta k demokracii.“

Tak například jeho pacienti byli Hana Benešová (manželka prezidenta E. Beneše), herec Saša Rašilov, herečky Růžena Nasková nebo Olga Scheinpflugová či významný český umělec Max Švabinský.

Překračoval klacky, které mu pod nohy házela byrokracie za první republiky, obhájil se před nacistickými okupanty a dlouhá léta odolával nátlakům komunistické moci. V dobách budování socialismu a stalinských represí dráždil okolí svým okázalým způsobem života, neskrývanou vírou v Boha a zmíněnou léčitelskou činností. Svůj boj však nevzdával. Byl přesvědčen, že koná dobro pro blaho lidu a lidé jej potřebují. Komunistický režim v Československu ovšem takové lidi netrpěl.

Kniha částečně čerpá z pamětí Jana Mikoláška. Ačkoliv sám zajímavě vypráví, je nutné brát tyto vzpomínky s rezervou. Věrně však zachycují tehdejší dobu.

**I. Na cestě
ke slávě
(1889–1945)**

Dětství a mládí

Příběh léčitele Jana Mikoláška se začal psát 7. dubna 1889 v Rokycanech na Plzeňsku. Na svět přišel jako páté dítě zahradníka Antonína Mikoláška a jeho ženy Barbory, rozené Petrové. Novorozence křtil Antonín Podlaha (1865–1932), významný kněz, spisovatel, historik umění a docent Univerzity Karlovy, který tehdy v městečku krátce působil. Zajímavé je, že v rodné matrice byl malý chlapec zapsán pod příjmením Mikulášek, zatímco celý život se pak podepisoval jako Mikolášek.¹

Janův otec Antonín byl již potřetí ženatý. Pocházel z Chomutova, kde se vyučil v zahradnickém oboru. Poté odešel do světa na zkušenou, jak bývalo dříve častým zvykem. Ten tehdejší „zahradnický svět“ představovalo sousední Německo. V té době zde byla okrasná zahradnická architektura a vše, co s ní souviselo, na vysoké úrovni. Později Anton zahradničil na honosných sídlech v okolí Plzně, zejména na zámku v Mirošově. Pracoval jako vrchní zahradník u hraběte z Valdštejna, až se časem osamostatnil a zařídil si v Rokycanech vlastní zahradnictví. Jelikož Antonín Mikolášek vyrůstal v německém prostředí, mluvil německy lépe než česky. V písemné formě měl v češtině vážné nedostatky. Cítil se však jako Čech (rod Mikoláškových žil od konce 16. století na Sedlčansku) a v tom duchu s manželkou vychovávali i své děti. Doma se hovořilo česky a Mikoláškoví posílali své potomky do Sokola.

---

¹ Je to malá záhada. Bylinář se vždy podepisoval „Mikolášek“ a tuto podobu příjmení měl ve svých osobních dokladech. Evidentně se na podobě příjmení moc nebazírovalo ani na konci 19. století, jelikož sourozenci jsou v matrikách uváděni střídavě „Mikolášek“ a „Mikulášek“. Většina úřadů a někteří novináři užívali tvaru „Mikulášek“. Často se to pletlo. Předci Jana Mikoláška se většinou psali „Mikolášek“.

Malého Jendu, společně s ostatními sourozenci, rodiče vedli v duchu katolické víry. Dvakrát denně se musel modlit a v rodině se slavily pouze svátky (jmeniny), nikoliv narozeniny, kromě tatínkových. Děti při přání líbaly otci ruku.

Jan vyrůstal v čísle popisném 49 v Soukenické ulici a na své dětství vzpomínal v dobrém. Alespoň pokud vycházíme z jeho pamětí. Jako dítě byl klidný a šetřivý a nevadilo mu učení ve škole. Jelikož Mikoláškoví provozovali zahradnictví, Jenda se již odmala zajímal o květiny a bylinky. Matka Barbora, kterou měl velmi rád, pěstovala a sušila rostliny, jimiž kurýrovala celou svoji rodinu. Jenda se vždy maminky ptal, jak pomáhá nemocným. Možná už v té době se u něj objevil první zájem o léčitelství.

Na otce ve svých pamětech vzpomínal takto: „Učednická léta v Německu zanechala na otci mocné stopy v jeho životě, zvláště když si uvědomíme, že neměl příčiny Němce nenávidět, neboť se stýkal hlavně s Němci svého oboru, s těmi, kteří se zabývali květinami a ovocným stromovím, prostě přírodou. Tedy s lidmi dobrými. A tatínek, stejně jako já, nikdy nerozlišoval lidi podle toho, kterým jazykem mluví, zda česky, či německy, ale podle toho, zda je to člověk dobrý, nebo ne.“

Jan měl citově blíže ke své matce Barboře. Ve vzpomínkách ji popisoval jako silnou, statečnou, ve skutcích i myšlení nesmírně poctivou ženu. Tvořila spolehlivou páteř celé početné rodiny a byla zajímavější člověk než otec: „Když jsem sám, starý člověk s bílou hlavou, stál nad mrtvou maminkou, připadal jsem si jako osiřelý, polekaný chlapec, jakoby opuštěný a vydaný na pospas divokému víru života.“

Barbora Petrová se narodila ve Starém Plzenci v rodině velkostatkáře a starosty. Měla třináct sourozenců a rodina vlastnila pole, lesy a také koně. Bohužel po spekulacích jejího otce v plzeňských pivovarech přišli o všechny peníze.

Otec Barbory se nikdy nevzpamatoval ze ztráty majetku a skončil jako žebrák.² Matka Barbory stěží vychovávala, a hlavně živila své děti. Žili pak v bídě. Když bylo Barboře dvanáct let, vzala si ji k sobě teta, jejíž jediná dcera tragicky zahynula. Bára tedy vyrůstala u tety, ale po její smrti se opět stěhovala, tentokrát k příbuzným ve Štáhlavech. Ti vlastnili malý pivovar a Barbora zde pracovala jako služka. Tady se seznámila s Antonínem Mikoláškem, který byl o dvanáct let starší a tehdy již dvojnásobný vdovec. Vyvdala tři děti a dalších osm porodila. Kromě dětí se starala o domácnost, zahradnictví a také chovala dobytek a drůbež. Když byly děti malé, nejraději poslouchaly vyprávění o starých časech. Mikolášek rád vzpomínal na matčino předčítání z *Národní politiky*. Zvláště jej zajímala témata o nemocech a neštěstích. Když četla o rakovině, oba se s otcem křížovali: „Od té nemoci nás Pánbůh ochraň!“

V roce 1907 Janův otec zemřel. Láska ke karbanu a sázám ho dohnala a vzala mu to nejdražší – život. Antonín Mikolášek si upletl oprátku, vyšel směrem ke stráni nad Padrťským potokem a spáchal sebevraždu. Jan se nikdy nedozvěděl, jaký k tomu měl otec skutečný důvod. Po zbytek života se mohl jen domnívat.

Škola malého Jana bavila. Po otci zdědil talent na jazyky, mluvil dobře německy. Velký vliv na jeho osobnost měli především učitelé v obecné škole, neboť podle Mikoláška „pomohli utvářet charakter příštího člověka“ stejně, a možná i lépe než rodiče. Byl spíše průměrným žákem, občas přinesl i trojku. Nejraději měl tělocvik, zpěv a přírodovědu. Tady poprvé objevil svůj kladný vztah k přírodě a vrozený zájem o její produkty. Kromě učení pomáhal Jan v rodinném zahradnictví.

---

² Již v té době docházelo ke zkrachování a následnému ozebračení lidí, kteří do různých podniků vložili často své jediné peníze.

Zapojen byl i do církevního života v Rokycanech. Do svých třinácti let ministroval u místního kaplana.

Jak již bylo řečeno, starý Antonín Mikolášek neoplýval dobrou znalostí českého jazyka. Vypovídá o tom i jedna tragikomická historka, která se odehrála v místní hospodě. Antonín seděl v restauraci a díval se na obraz se stádem jelenů. Dobrácky se někoho zeptal, jak se ta zvířata česky jmenují. „To je vůl!“ vyprskl pan učitel sedící nedaleko. Starý pan Mikolášek opakoval, že je to opravdu krásný vůl, ale podle smíchu přítomných hned zjistil, že se stal terčem vtipu. Slovní roztržka mezi dvěma muži pak skončila tak, že Antonín Mikolášek řekl panu učiteli: „To je asi takový vůl, jako jste Vy!“ Tím však urazil učitelovu důstojnost a ten to zahradníkově rodině nikdy nezapomněl. Jinými slovy si zasedl na všechny Mikoláškovy děti.

Po ukončení třetí měšťanky se musel Jan rozhodnout, zda bude zahradníkem, nebo knězem. Ačkoliv byl Mikolášek velice zbožný a po celý život pevně věřil v Boha i v poslání největšího člověka Ježíše Krista, přece jen už tehdy pochyboval o posvátnosti kněžského povolání.

Bylinky sháněl už jako dítě, neděli co neděli se potuloval po lukách, trhal, žvýkal, cucal všemožné rostliny, leckdy se i přiotrávil. Už tehdy zřejmě cítil, že toto bude jeho životní poslání. Na měšťance sbíral byliny již pravidelně. Obstaral si jakýsi herbář psaný švabachem. Zkoušel míchat jednotlivé byliny, přičemž pokusnými králíky se stala jeho rodina. Jednou otec trpěl žaludečními potížemi a problémy s ledvinami, neboť si často dopřával oblíbené pivo. Jenda mu namíchal mátu, šalvěj a přesličku. Recept zabral a otci se ulevilo.

V domě u Mikolášků visely po celý rok na suchých místech pytlíčky sušených bylin. Byla to máta peprná, máta vodní, šalvěj lékařská, yzop lékařský, routa vonná nebo

zeměžluč. Přesto nemůžeme s určitostí říci, že někdo v jeho rodině měl nějaké léčitelské nadání. Takové balíčky musely viset tehdy skoro v každé rodině pod každou střechou, protože když někoho něco trápilo, sám si vybral bylinky, které pokládal za vhodné, a povařil si je. Lékař byl v té době drahý a chodil jen v případech, že se musel provést „chirurgický“ zákrok nebo když už byla smrt na jazyku.

Tatínek v zahradnictví pěstoval především zeleninu, ale nezapomínal ani na květiny. Hodně práce měli s celexem, který zasypávali hrubým popelem smíchaným s říčním pískem. V zimě pařeniště přikrývali prkny a slámou. Na jaře přicházely báby zelinářky a kupovaly krásné celexy, dohromady za deset až patnáct zlatých. Otec většinou za utržené peníze nakoupil nová semena a podnikl další sezonní investice. V Rokycanech však rodina zakusila i mnohé útrapy, časté byly zejména povodně způsobené rozvodněnou Klabavou. Jan chodil do tohoto potoka chytat jelce. Ryb zde tehdy bylo mnoho a bez obtíží jimi za chvíli naplnil celou nůši.

Učednická léta

Jenda se rozhodl následovat svého otce a vstoupil do učení na zahradníka. Zpočátku se učil přímo u táty, ale ten ho později poslal do odborné zahradnické školy v Mödlingu. Dnes se jedná o rakouské okresní město, ležící asi dvacet kilometrů jihozápadně od Vídně. Bydlel zde na internátu, který stál měsíčně třináct zlatých. V sedmnácti letech si tedy mladý zahradnický učeň musel přivydělávat, nejčastěji tedy zahradnickými pracemi u místních (a vídeňských) honosných domů. Je pravda, že již od mládí byl na peníze velice opatrný a později, když měl financí naopak

dostatek, dopřával si honosné věci. S přivýdělký se mu podařilo výdaje pokrýt a vyučit se. Poté byl doporučen na zámek hraběte Kálogázyho v Budapešti. Nutno podotknout, že maďarsky neuměl ani slovo, ale zvykl si. Zdokonalil se tu v dekoracích květin.

Další pracovní zkušenosti získal na zámku v Haliči v tehdejší Rakousku-Uhersku. Zámek stál na rovině nad městem Lvov, blízko hranic Bílé Rusi. Asi půl kilometru odtud se nacházela budova pohraniční finanční stráže a hraniční závory přes silnici. Proti prvnímu zámku, na okraji veselého velkoměsta, to bylo místo jako na nejzapaďejším venkově. Místodržitel rytíř von Urban, jemuž také říkali prezident, byl zámožný majitel velkostatků a sídel. Mikolášek bydlel na zámku v přízemí, v pokoji se dvěma okny do velkého dvora, upraveného jako zahrada. Kromě platu dostával zdarma stravu a prali mu také prádlo. Na množství jídla si nemohl stěžovat, ale s kvalitou to bylo velice špatné. Měl však štěstí, neboť za dobře odvedenou práci zahradníka získal k pronájmu byt s pěkným nábytkem a k tomu týdně fasoval dvě libry dobrého másla, litr sladké a litr kyselé smetany, dvě kila tvarohu a pět vajec. Navíc denně ještě litr mléka a otopu, kolik potřeboval. Pobíral 45 zlatých měsíčně. Změna životních poměrů mu zpříjemnila pobyt ve Lvově. Ve volném čase se nejčastěji toulal po Krakovské ulici, která byla nepřetržitou řadou židovských krámků se vším, nač si člověk vzpomněl. Před každým krámem stál v typickém kaftanu a s pejzy majitel a doslova tahal kolemjdoucí do svého obchodu, aby si šli něco koupit. Až na občasné opilé vojáky, kteří chodili do kasáren kolem domu, v němž Mikolášek bydlel, zde byl poměrně klid. Tedy pokud jste nepotkali vlky. Asi dva kilometry od domu byly totiž hluboké a rozlehlé lesy. Až příliš často se mluvilo o tom, kolik se tam skrývalo divoké zvěře.

Pro jistotu si Mikolášek pořídil šikovného psa, ovčáka, který svého pána doprovázel na procházkách. Jednou ho však bylinář s sebou neměl. Stalo se to těsně před Vánocemi. Venku byl sníh a po ránu ještě tma, navíc mrzlo, jen praštilo. Kolem půl sedmé ráno šel Mikolášek jako obvykle do služby na zámek. Uprostřed cesty ke své hrůze zpozoroval na vzdáleném poli smečku vlků, jdoucích v řadě za sebou. Snad nikdy v životě tak rychle neběžel. Celý určený doběhl k nejbližšímu statku, kde poprosil o přístřeší. Mladý gazda, který mu otevřel, mu pomohl a schoval ho v domě. Potom mu líčil, jak se vlci oné zimy přemnožili a škodí svému okolí. Prý tu občas došlo i k útoku na člověka. Zanedlouho ale mladého zahradníka zastihla ještě horší zpráva. Měl se dostavit k vojenskému odvodu.

Jan Mikolášek ve svých pamětech vzpomínal, jak se tomuto odvodu vyhnul:

V haličském zákoutí mě také postihlo to, čemu se nikdo nemohl vyhnout – odvod. A tentokrát už třetí a poslední, u kterého bylo velmi těžko proklouznout. Dosáhl jsem toho, že jsem byl u dvou předchozích odvodů uznán neschopným, i když to každého udivovalo, jakmile se na mne podíval. Ačkoliv jsem snad měl trochu císaře pána rád, sloužit jsem mu nechtěl. Pátral jsem proto u všech známých po různých tajemstvích a dozvěděl jsem se, že několik dní před agentem nejedli, kouřili cigarety máčené v octě, kousali kávu a křídou, nespali a jiným podobným způsobem se snažili dočasně si uškodit na zdraví. Takto se jim podařilo rozbouřit srdce tak, že si pak na ně mohli stěžovat a vyhráli tím téměř vždy nad celou obvodní komisí. Nebudu zapírat, že také tímto způsobem jsem to dvakrát vyhrál. Ale ve Lvově to bylo jiné. Nějak jsem zanedbal shora popsanou pečlivou přípravu, a když jsem hlásil srdeční vadu, která v předešlých papírech

byla také zevrubně vypsána, mohli si všichni ukroutit hlavu a rozluštili to tak, že mi dali žlutozelený lístek, podle kterého jsem se měl do osmi dnů hlásit ve vojenské nemocnici ve Lvově k dodatečné prohlídce. Z pověřivosti vydal jsem se tam sedmý den, protože sedmička znamená štěstí. Do nemocnice se šlo přes veliký dvůr kasáren, kde se zrovna proháněli dragouni na kobylách. Akorát jsem se nachomýtl k tomu, že jeden voják s koně spadl a už u něho byl vousatý šupák, hrozně mu nadával, a dokonce ho dvakrát přetáhl rákoskou přes záda. To byl pro mě dojem nejen otřásající, ale i rozhodující. Do budovy jsem sice došel, ale pobíhal jsem tam po chodbách jen tak a posléze jsem se rozhodl, že se vůbec hlásit nebudu. Nevím, jak mě to napadlo, ale myslil jsem, že tím, že jsem se do nemocnice zkrátka dostavil, je celý můj třetí agent ukončen a že se budu moci doopravdy dušovat, že jsem v nemocnici byl. Ale že mi tam někdo řekl, že je to v pořádku. Ještě spíše jsem doufal, že se v tom zmatku na to nějak zapomene, zvláště když jsem u dvou odvodů už prošel.³

Za dobu svého haličského pobytu si mladý muž všímal i takových věcí, které jiní nevnímali, neboť byly od nepaměti stále stejné. Viděl bohatý, rozmarný a veselý život šlechtický a viděl neuvěřitelnou bídu lidí, kteří třeba po celý rok neměli ani krajíc žitného chleba. Místodržitel von Urban vlastnil několik velkostatků, jenže všichni správcové i ředitelé jeho majetek pilně rozkrádali. Jen v okolí měl na pěti místech veliké pastviny se stády krav o stu i více kusech, patřila mu dokonce i mlékárna, kde se vyráběly sýry, tvaroh a smetana. A kolem toho všude taková bída, že u nás v Čechách si ani ti nejchudší nedovedli něco takového představit. Někteří lidé bydleli opravdu jako zvěř,

---

3 MIKOLÁŠEK, Jan. *Mé paměti*. Jenštejn: 1954 (nevydáno), s. 83.

spali s dobyt看em a jedli celý rok ubohé nevykynuté ku-kuřičné placky, které zapíjeli neslazenou brynzou z žita. Špína a nečistota byla všude neuvěřitelná. Ti lidé vlastně žili celý rok v ponižujícím nevolnictví, protože nesehnali nikdy nejmenší kapitál do začátků, neměli ani na nářadí, ani na osev, ani na hnojivo a místo toho, aby se zamysleli nad úhorem, jehož se nikdy nedotklo rádló a kterým byly jejich chaloupky obklíčeny ze všech stran, raději chodili až deset kilometrů denně pěšky pracovat na panské za opravdovou almužnu. Jedna věc přitom radostně překvapovala: všude se hemžily tlusté, čiperné a veselé děti.

Na zámku u „arciknížete“ Wurmbrandt-Stuppacha

Jan Mikolášek měl v hlavě spoustu nových poznatků nejenom zahradnických, ale i lidských a společenských a v notesech hromadu poznámek o léčivých bylinkách, a tak pomýšlel na lepší místo. Obrátil se na „zahradnickou ústřednu“ – netrvalo dlouho a byl vyzván, aby poslal fotografii a opisy vysvědčení z Mödlingu. Tak se dostal na zámek Schlosswald v Himbergu ke knížeti Wurmbrandt-Stuppachovi.⁴ Mikolášekovi ale více imponovala hraběnka⁵ a především její láska k přírodě a zvířatům. Nádherné

---

⁴ Takové místo se nám však nepodařilo identifikovat. Musíme si vybrat buďto zámek Schlosswald, ovšem ležící docela jinde, nebo městečko Himberg. Problém zůstává také s titulací. Mikolášek zjevně se šlechtickým titulem přeháněl. Arcivévoda nebo arcikníže byl titul panovníků Rakouska, zejména se tedy týkal habsburského rodu (viz např. František Ferdinand d'Este).

⁵ Nazýval ji „arcikněžnou“.